

Coiste Cultúrtha & Caitheamh Aimsire

Tá an Coiste Cultúrtha agus Caitheamh Aimsire ar an saol le aon bhliain déag anois. Coiste beag gan mórán gleo ná torann a cagraíonn riar mhaith imeachtaí sa bparóiste. Bhí siad sách cruógach le bliain ag déileáil leis na nithe seo a leanas:

Comórtas Filíochta do scoileanna an cheantair:

Bhí an-toradh ar an gcomórtas seo. Bhí suas le dhá chéad iarratas istigh agus ba é breith na moltóirí go raibh an fhilíocht ar árd-chaighdeán. Bhí ócáid bronnta na nduaisianna a heagraíodh i gColáiste Lurgan ar oíche chomh taitneamhach is a bhí sa gceantar ariamh. Tháinig na daoine óga, a muintir agus a gcuid múinteoirí, léigh na daoine óga a gcuid píosaí filíochta agus ghlac le na gcuid duaiseanna. Ócáid í seo a cagraítear chuile bhliain agus is fiú an tairbhe an trioblóid.

Tinte Cnámh

Bhí oíche tine Sheáin beagnach ligthe i ndearmad ach tá sí thrí lasadh arís ó cuireadh tús le comórtas na dtinte cnámh. Nuair a thagann an oíche go breá a bhíonn sé ina cheol ó cheann ceann an pharóiste

Oícheannta Ceoil

Bhí na cúpla oíche a bhí againn thar cionn agus Coláiste Lurgan lán go doras. Mar a baineadh sásamh as an cabaret, as an gceol, as na hagallaimh beirte agus as na hamhráin castar le daoine é agus ar ndóigh ariamh fós níor lig mná an Choiste na daoine abhaile gan braon breá tae a réiteach.

Filí Albanach

Cuireann an Coiste míle fáilte roimh na filí agus roimh na ceoltoirí as Albain atá ag tabhairt cuairt orainn arís i mbliana. Beidh sé ina cheol go maidin mar a bhíonn i gcónaí.

Glór na nGael

Tá an Coiste i gcomhair le chuile choiste eile sa bpobal ag eagrú mór-ócáid don 21ú Bealtaine nuair a bhronnfaidh Uachtarán na hÉireann príomh-dhuais

Ghlór na nGael ar pharóiste an Chnoic. I dteannta a chéile is fearr muid.

Comhaltas Ceoltóirí Éireann

D'fhás craobh cheolmhar ar chrann an chultúir le bliain anuas agus is iomaí oíche thaitneamhach a thug ceoltoirí an cheantair dhúinn ó bunaíodh an chraobh. Ina thús atá muid le cúnamh Dé.

Baird Chois Fharraige

Is de rútaí an chultúir a d'fhás Baird Chois Fharraige freisin. Ar ndóigh sin iad aos filíocht an cheantair a thagann le chéile go minic ar feadh an áirneáin ag léamh dánta agus filíocht dhá chéile. Fuair na Baird cuireadh go dtí an chúirt idirnáisiúnta filíochta i nGaillimh anuraidh agus bhí tráthnóna deas acu ag léamh a gcuid dánta do shlua breá lucht éisteachta san Ostan Atlanta.

Níl ar an gCoiste ach seiscar.

Joe Steve, Cathaoirleach
Maighréad Ní Chiardha, Rúnaí
Betí Uí Bhaoill, Cisteoir
Bernadette Uí Mhuirí, Brian ÓBaoill agus
Nóra Uí Chualáin

Tá súil againn go mbainfidh tú sásamh as an cagrán is deirceanáí seo de Bhiseach.

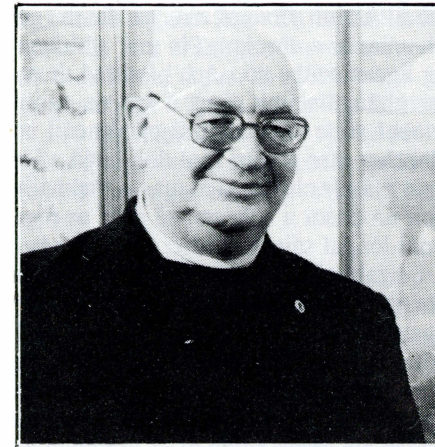
P. MAC AN IOMAIRE

Cor na Rón

GRÓSAER

Crua Earraí, Ergas

Ainmhithe Beaga Sheanamhóinín



An focal sin "tórarmh" bhainfeadh sé stanga asat agus ní mó ná feiliúnach atá an t-amhrán beag ná mór dá bhfuil le scríobh agam; ach tá ceol agus gluaiseacht agus uaim chomh hálainn sin ann agus é cumtha chomh gasta sin gur cheapas go mba trua Mhuire gan an ceathrú a thabhairt in iomlán.

Ach faoi an "torramh" - ní ar dhuine a fuair bás atáim ag caint, cé go rabhtas ar fhaire den chineál sin go minic agus mé óg. An t-am ar choinneachaí an corp sa mbaile agus leagfaí os cionn cláir ansin é, comharsa agus gaol ag tabhairt misnigh dá raibh ualach an bhróin dá gcníogadh agus dá snoí, seanchas ansiúd agus fiannaíocht agus amhráin. Mór idir inné agus inniu! Trócaire Dé ar na mairbh údan agus áras na naomh thall dóibh.

Tórarmh easóige atá fúm labhairt air anseo. Thuas ag garraí Sheáin Chúláin ar bhruach na coille i Seanamhóinín a thug mé chun cruinnis é. Bhíos óg caidéiseach. Seacht nó ocht d'easóga ag siúl go mall, ríghin, ómósach, ceann i ndiaidh an chinn eile. Iad ar an n-airdeall, na cloigne leath-chromtha acu ach go n-éireodh ceann acu anois agus ceann arís - ar a chosa deireadh, a chloigeann i n-áirde aige, é ina sheasamh mar aduras ar a chosa chomh díreach le feac láí. Sheasfadh na heasóga eile in éindí leis, ach nuair nach ligfeadh an ceann-fheadhna síon as, siúd leo ar a dturas ómósach. De réir a chéile ghlan leo as m'amharc thart ar an gclochar seo nó thar an gearraig úd. Cá ndeachaigh siad? Ní feasach mé beo. D'inis mé a bhfacas do m'uncail. "Rud annamh é sin". "Bhí tú" a deir sé "ar thórramh agus ar shochrad easóige. An ceann a bhí cailte ní fhaca tú í sin. 'Sé an chaoi a

Ag tíocht ó theach an tórraimh dom,
A chuir mé eolas ar mo mhian,
Mo chreach agus mo chóir,
Nach sa mbaile a d'fhan mé tinn,
Tá rud éicint ag tíocht trasna orm,
Agus ag fuireacht i lár mo chroí,
Dá mbeadh triúr mar Dhónall Óg agam,
Ní crochfaí stór mo chroí.

raibh sí sin curtha i bprochóg éigint agus siúd a cineál bailithe le ómós na cille a thabhairt di. Scaipeadar 'na dhiaidh sin, chuile cheann 'na chonair agus na bhealach féin. Cumhach agus treoir an bholadh a chuireann ar a theoir an t-ainmhí allta agus a ghníós giollacht dó, mar gurbh é sin an céadfa is cumasaí dá bhfuil aige. Ní taobh leis na seacht nó ocht de easóga a chonaic tusa ag dul siar uait a bhí ar an tórarmh sin. Thangadar aneas agus aniar agus aduaidh freisin boladh a gcineál agus an choirp dá ngríosadh". Bí ag caint ar sheanmóir! Fuaireas í.

Ní fhaca mé an uaigh, ní fhaca sin ná aon duine eile. Rún na n-casóg é sin. Siad a thuig go barainneach brí an tseanfhocail: "Ní scéal rúin é ó chloisfeas triúr é". Éisealacht abair, ach sé an Cruthaitheoir a chum agus a dhealbhaigh mar sin é. Níor tháinig an díogha ariamh óna láimh. Bhí sé fairsing mar easóg sna bólaí ar tógadh mise ann i mbarr Sheanamhóinín. Bhí agus thart i gCois Fharraige sna garrantaí a raibh sceach nó tom nó driseach iontu. Ar an gcúlraid is fearr leis. Draíocht agus diamhrach an chiúinis ag tuineadh leis cúl a thabhairt do ghleo an tsaoil. Cé thógfadh sin air? Dearn go grinn air má tá an ghaoth i d'aghaidh agus tú ar chúl sceiche nó clochair agus déarfair gur mianach luiche atá romhat, luch fhada tanaí, scéiniúil. Cleachtann an péire díobh an léim agus an rith ach is scéiniúla go mór an easóg. Thairis sin tá an díocas cráite sin chun fola inti. Go bhfios dom níl aon ainmhí allta eile thart orainn a bhfuil an dúil mharfach chomh báite sin ann agus atá san easóg. Níl ríochan leis nó léi ag fiach de ló agus d'oíche. Tá sé ráite faoi go n-íosann sé na céadta luch sa mbliain. An fhuil ar ndóigh dá ghriogadh. An coinín bocht réchúiseach

gan urchóid bíonn sé faoi gheasa ag scéin an mharfóra atá ag déanamh ar a mhuineál agus a ghearrfás an píobán ann. Óilbhéas agus niamh ó smut go barr a eireaball é. Thuig a dtáinig romhainn thiar é sin nuair a dúradar faoi dhuine mearghánta gangaideach, (fear ar ndóigh), go mba easóg é, bhaineadh na tréithe céanna le mnaoi, í na báirseach abair, agus tugadh an t-ainm sin uirthi chomh maith. D'fheil sé do dhris chosáin.

Níl goile mór ag easóg, an deoch fola atá dúil a hanama aice. Unsa sa ló, ceathrú cuid a meachán féin, sin é a dhícheall. Bíonn cuain uirthi amach san earrach nó i ndeireadh an tsamhraidh. Ráithe a chaitheann siad sa nead ar a máthair. Siúd amach ansin iad ar a ndúchas. An sionnach, an cat fiáin agus a chineál, an t-olachán freisin agus amplóirí eile ag faire orthu le na gníogadh agus déanann siad sléacht orthu. Níl goir ag an bhfíoch ar an neart.

Dubh nó dubh-dhonn an dath atá uirthi agus cóta galánta d'fhionnaidh bháin ó na heireaball aniar fúithi go béal. Dhá orlach go leith a bhfuil de leithead inti. Colainn chaol, cosa gearra a bhfuil fuinneamh agus spreacadh iontu - sin agat í ag gabháil trasna an chasáin uait. Ní chreidfeá go bhfuil suas le leath chéad acra d'ionad foghla aice.

Beainín uasal a thugadh na sean daoine ar an easóg le ómós nó le faitíos. Nach iontach gur fhan sé sa mBéarla sa bhfocal "weasel" sin agat "usal" agus craiceann Béarla air. Ar nós "ród" s'againne agus "road" na nGall. Cen chaoi ar tharla seo? Is dócha nár mhaith leis na Gall-Ghaeil go mbeadh an focal "Lady" ar easóg. Scaoileadh leis an bhfocal uasal 'na chruth Béarla. Cé a déarfadh nach raibh sé feiliúnach ar amannaí?

Ainmhí beag eile a dtugas suntas dó thart ar cholbh thiar na coille, d'fhan sé ón abhainn agus ó chasáin lucht taistil agus iascaire, de mhianach na heasóige é ach gurbh é an crann is áras dó. An iora rua nó an mada crainn atáim ag caint air, fáth mo scéil ba chóir a rá. Chuir mé sonrú ann agus mé óg. Ní raibh giodán den choill an uair úd nach mbíodh sé ann ag srónáil agus ag leimneach ó chraobh go craobh nó ó chrann go crann. Futhrú air i dtóilúm. Ó mhianach na heasóige é ach gurbh é an crann is áras dó. Na céadfaí arís a bhuaic. Tiocfar ar talamh air má tá an ghaoth i d'éadan agus tú go ciúin, socair ar chúl sceiche nó carraig céad slat nó tuilleadh uaidh. Eisean ar a ghogaide, cnó 'na chrúba tosaigh aige agus é ar a

mhine ghéar ag scoilteadh an bhlaois leis an mbia a thátháil leis. Creatúir an bheadaí iad na hainmhithe allta. An eireaball álainn fionnaí rua 'na dhath, go haerach guagach aniar ar a dhroim. Sin mar a bhíonn sé 'na shuí nó ag ligean scíthe dó. Ach bíodh sé thuas ar chrann nó ar ghéagáin uait agus é ins na caoir thinte, tá an driobal sínte siar uaidh á choinneáil ar chúrsa agus ó dhochar mar ghníos seol don bhád. An dath rua dearg sin atá air chaithfeá suntas a thabhairt dó. Éirí croí duit an chaoi a ritheann sé suas ar rúsc na gcrann, a chuid iongaí sáite san rúsc aige, an néad b'fhéidir thuas i ngabhal nó i n-ascail thuas os do chionn. Nó breathnaigh síos uait agus tchífir blaoscanna na gcno a scoilt sé tráth ar bhain sé síol agus bia astu. Is iondúil gurb iad an learóg, an dair, an phéine agus an ghúis ghallda na crainte is áin leis mar siad a thaithníonn leis. Scríobann sé an rúsc díobh le dúil san tsú atá taobh istigh di. Cuimhním ar Bhliain an Bhrosna nuair a bhí ganntan tine ar dhaoine cheal móna - ní raibh gual ná aibhléis thart faoi Chois Fharráige san am údán - agus gur gearradh na crainnte a luaigh mé anois beag agus go mbíodh sciortaí móra den chabhail suas orthu feannta, iad gan rúsc gan craiceann. "Longa an mhadra crainn nó scríobadh an iora rua" a thugtaí ar sin.

Troigh ar fhad atá sé ach fág troigh eile ag an eireaball. Oibríonn sé de ló agus d'óiche. Saothraí cumasach nach bhfuil aon leisce 'na chreatlach. An tsúil bheo lasanta údán atá ann, cuir leis sin an boladh atá aige, coinníonn siad sin chomh maith le na chluais ghéar, as láthair a bhasca é. An leaba a bhíonn aige thuas i n-ascail nó i ngéagán crainn tá sé déanta as géagáin bheaga a bhíonn óg so-lúbtha snamtha 'na chéile le fiataíl, tuí agus omóra tirime. Te teolaí go maith do shean agus óg dá chineál. A chéile, cosúil leis ar chuile bhealach, scanraigh í féin agus a clann agus iad óg agus crochfaidh sí leis 'na béal iad go bhfaighfidh sí áit níos cúlraite dóibh. Ráithe nó mar sin go mbeidh siad i riocht soláthar dóibh féin; an dúchas dá saighdeadh agus iad neamhspleách ar choill éicint eile.

Coirceoga ó na crainnte, buairciní den ghúis ghallda, síolta, bláth agus arbhar, orthu sin a mhaireann an t-iora rua. Sé a bhaineann an sásamh as a bheith ag fosaíocht ar a ghoile. Údar aige, mar an bhia a itheann sé sa bhFómhar seasann sé dó sa nGeimhreadh agus le linn aimsir sheaca. Gan neart den bhia cáilltear go leor d'ainmhí beaga allta le fuacht agus ocras agus lagair. Tá údar agus réasún mar sin le saill agus geir agus méathras ar ainmhí an

fhíantais. Amach faoi Fheil' Pádraic feicfear macnas ann mar iora rua agus dúshlán ag fáisceadh as an díochas a rugadh leis. Dá laghad é níl loiceadh ann. Mairfidh sé a sheal gan beann orainn. Má's mochóirí tú buail leat suas sa gcoill sin againne roimh mhaineachan. Tá an nádúr ina dhúiseacht agus gach ní beo ag feitheamh leat. An nádúr ag beannú leat; cuileóg agus beach agus feoch, spidneanta agus chuile chineál éan agus cuileóg. Ainmhí freisin leo san tús an lae.

Corraigh ort a nádúr chaoi,
Agus mínigh dom-sa brí do scéil,
Codladh agus suan a d'fhág tú balbh,
Ach fillfidh draíocht duit le bánú an lae.

Is iomaí sin gaolta ag an iora rua. An iora glas ceann acu, an cat crainn ceann eile, an minc agus an firéad freisin. Is gleoite na hainmhithe uait iad ar chrann nó ar thullaí sléibhe. Mianach an chait iontu uilig agus an t-oilbhéas nimheanta go feirc iontu. Scafántacht 'na cheann sin nach dtuigeann céard is géilleadh ann. Is minic a dúirt m'athair liom gur léim an sionnach, ag teacht aniar as barr Sheanamhóinín dó, an Carra Bhreac dá thrí thruslóg a gabháil ar a théitheadh

anonn go dtí an Choill Bheag. I gcead do na mairbh agus dá gcuid seanchais is minic a cheapas gurbh é an cat crainn a rinne an t-éacht sin mar ba mhinic ar thalamh Mhicil Mhan agus sa Mínín Uisce é ar lorg uan óga. Tugadh tóir air agus siúd leis ar nós an tine ghioláin as amharc duine.

Ní fraochóga amháin atá ar do bhealach suas cois abhann amach go dtí an eas nó barr na coille. Ní i ngan fhios a chuaigh tú ann ach oiread. An broсна so-bhriste féin a phléasc faoi do bhróga chuala an maora uisce é agus fuair fógra do theacht ón mboladh cumasach a bhronn Dia air. Sin nó chonaic sé uaidh thú as an bpoll atá mar nead aige ar bhrúach na habhann faoi bhun clochair. Tá sé trí scór bliain anois ó thug mise saoirse sna conair sin ach meabhraím go gasta fós a bhfacas san am úd, "cuimhne sean-linbh" ar ndóigh agus tá na chúig nead údán a bhí ag an madra uisce ón gcara beag nó áill na graí suas go heas go follasach romham. Ciúnas atá ón madra uisce i bhfád ó thorann agus ó chlampar. Sin é an t-údár go dtaithíonn sé na locha, na haibhne agus na srutháin féin atá ar an gcúlraí. Má tá sceach nó tomacha thart orthu sé a bhfuil uaidh é. Iasc an bia is iondúla leis a ithe. Tig leis an bia sin a fháil réidh go leor mar gur snámhaí den chéad scoth é. Bua eile atá aige nach

An leabhar is fearr amuigh ar bhainisteoireacht airgid.

Tá leabhar iontach le fáil thíos san oifig logánta de Bhanc na hÉireann. Cabhróidh sé leat chun do ghnóthaí airgeadais a riaradh níos éifeachtaí agus chun do chuid airgid a láimhseáil níos tairbhí, chun réamhpleanáil a dhéanamh agus chun cuntas a choimeád ar chaiteachas. Beidh sé do bhuntáiste agat airgead a bheith agat i gcónaí agus ag an am chéanna gan bheith ag dul i bhfiontar airgead a iompair timpeall leat.

Ainm an leabhair?

Seicleabhar de chuid Banc na hÉireann.



Banc na hÉireann
An banc le do linn

gcuireann uisce faoi nó in uachtar air isteach beag na mór ar a amharc.

B'fhiú duit súil a leagan air thuas ag an nead a bhíodh aige ar chobha thíos linn na mbradán. Buailleadh dúil sa mbia é nó spadhar fola agus siúd as d'amharc é go ceann chúig nóiméad ag smúrtháil roimhe go gcuirfidh sé fiacail i n-iasc éigint a mhaolóchas a ghoile dó. Aníos leis ansin go suífidh sé síos ar an gcloch mhór údan ag ceann thoir na linne, a dhá chrúib tosaithe i ngreim 'na bhéile agus é ag baint sásamh a mhianaigh as. Ach leagadh sé súil ort nó faigheadh sé do bholadh nó cloiseadh sé do thorann, siúd leis arís faoi uisce agus bradán nó liathán iomlán bunáite agat-sa de bharr do chaidéis. "Is fánach an áit a bhfaighfeá gliomach" mar a dúirt an sean-fhocal. Ach ná ceap gur iasc amháin a shásaíonn an goile sin aige. Is iomaí sin iasca fhiáin nó éanlaith eile a thaithníonn leis nó ainmhithe eile ar nós francaí agus luchain, nó coiníní a théann 'na bhéadail mar níl éiscealacht ag roinnt le goin ocrais. Ná ceap ach oiread nach dtéann an madra uisce ar thalamh tirim; téann cheana siar go Loch Nuala abair nó soir go Loch na gCaorán Dubh. Tuige seo? Cá bhfios nach bhfuil a chéad searc ag feitheamh leis. An boladh arís an treo, sin agus síon nuair atá sé ar ghort an bhaile. Tuigeann Tadhg Taidhgín! Ná ní gníonn an nádúr bréag. Gabh tríd an gcoill amach san oíche mar a rinne mise agus mé óg. Tar ar scoil anois. Thart ort an dúlra faoi dhraíocht. Gealach nó réalta ann nó as, báisteach nó aiteal gaoth láidir nó cúineas sochma níl tú leat féin. Sin scairt ón gcuileóg amach uait, an spidneanta ag snámh ó do chosa, an luascán agus scéin ann ag teannadh uait, gíog ón éan a bhfuil an codladh amú air ag bagairt ort go bhfuil an gearcadh beag a bhfuil an gor dá cheilt air agus é gríogtha ag ciotaoil do chuid sál. An suan aduain sin atá thart ort, é uasal diamharach. Náire duit teacht an bealach seo in am mharbhúlach na hoíche. Fairigh go maidin agus coróchaí an choill seo ó chriathrach go habhainn soir, le ceol, le scread, le síon, le gráig, le tafann, le grúsacht, le damhsa abair - bhí sin ann; damhsa na gcoiníní, cloisfear an spideóg ag casadh an tsúgáin nó ag seinm ar an gcláirsí ar a bhealach amach thar na néallta. Bainfidh scréach íogmhar na gcor éisc stanga agus cor asat. Níor mhór dom bua filíochta Choilm Cille lena dtarlaíonn i ríocht na n-ainmhithe agus na n-éan amach san oíche a chur ar phár. Oideachais agus scoil agus eolas ansiúd agat ach do chluasa a bhiorrú agus a mhaolú agus d'intinn a ghéarú.

An madra uisce ag gabháil trasna easca criathraí a chuir as ord mo chuid smaointe. Báirne nó sliogáin nó neadracha éan a choincoidh beo é ó d'fhág sé an sean nead go bhfaighfidh sé áras nua. Soláthraí den scoth é. Ní maith leis an ganntan agus ar nós ainmhithe allta eile tá críocha fairsinge faoi. Tchím uaim é ar a bharrannaí, na súile crochta friochanta, an fhéasóg nó na ribeacha tiubha sin timpeall a smuit ag corrú, á chur ar an airdeall, é ar a ghogaide, an eireaball fada siar as an muinéal chomh geal le sneachta. Ní feasach mé an fada nó gearr a shaol cé go gceaptar gur cúigiú cuid d'aois an duine é. Is maith leis a bheith ag súgradh lena chineál féin. Is iomaí cóta galánta a déantar as an bhfionnach uasal saibhir a bhíonn air. Sin é go bhfuil lucht an tsabhris agus iad siúd a bhfuil a gcuid maoinne i saothrú iasc ar thóir a chuid fola.

Ní mhaithfí dom gan labhairt ar an mbroc. Is dócha nach bhfuil ainmhí allta ar bith eile i gCois Fharraige, ná in Éirinn má théann sé chuige sin, a bhfuil an oiread sin seanchais ag rith leis agus atá leis an mbroc céanna. Chloisfinn rann a bhíodh i mbéal gasúr agus mé féin ar chomh-aois leo "an broc beag agus an broc mór, an broc mór agus an broc óg agus an broc críonna, an sean-bhroc, an leath-bhroc agus an broicín beag bídeach". Chualas trácht freisin ar an mbroc madaí, an broc muice agus an broc caora. Ná ceaptar mar sin go mba strainséara a bhí ann suas an baile s'againne áit a raibh coill, criathrach ar a colbha, abha ag gabháil tríthí, áras inti don té a bhí óg aerach don tsean duine a raibh suaimhneas a chuid smaointe uaidh féin amháin. An broc bhí sé ansiúd ar a tháirm. Ní dhéanfadh sé teanntas ort. Bí ar an gcuma chéanna leis. É coimhthíoch, ag smúrthacht roimhe, ceanndána 'na bhealach féin ach 'na dhiaidh sin ní chuirfeadh sé araoid ort gídh go seasfadh sé ag breathnú ort doicheallach go maith má tháinig sé ort i nganfios.

Beithíoch torthúil é suas le trí thriogh ar fhaid agus troigh ar leithead. Meachán maith ann, leathchéad agus le cois. Níl sé chomh fada leis an madra uisce ná chomh scafánta. Ná níl an greann agus an sult agus an macnas ag baint dó ná an chabaireacht ach oiread a bhaineann leis an madra uisce nuair atá sé le na chineál féin ar a shuaimhneas. Ach ansin is ainmhí oíche eisean. Tá an lá agus an oíche faoin mbroc. An déanamh atá air, leag súil air agus go deo deo ní dhéanfaí dearmad air - an cloigeann fada úd, na cluasa beaga, bioracha, fionnadh bán ar a bhaithis ó

chinn a mhuinéal anuas go smut agus dhá stríoc bhána eile ó bhun an smuit siar ó dheas dá chuid súile an t-achar céanna. Fionnadh fada glas an chuid eile dá fheistis nó dá chóta. Agus na hiongaí, níor tháinig ariamh ón ngabha céarta níos géire. An fad agus an gob atá orthu, breathnaigh ar na crainnte daraí nó eile thuas údan agus feicfidh tú féin an scríobadh an ghníos sé leo agus é á ngéarú. Agus na crúba atá air, déanadh sé ort leo agus siúd ar shlat do dhroma thú má chuir tú araoid air. Téagar agus spreacadh táid ann. Rúsc nó craiceann na gcrann is láidre níl stró air iad a fheannadh. Na casáin a thaithíonn sé, coinníonn sé orthu agus feicfear lorg a chrúba breacaithe iontu, iad buailte go cruinn. Ní thaithníonn salachar ná lathach ar a chrúba leis. Coinnigh súil air má ta tú thart agus seasfaidh sé ag bun crainn go scríobadh sé lena chuid iongaí a bhfuil de dhrifisc greamaithe de sul a sroichfidh sé an bhrocach. Ní áibhéil ainmhí glan éisealach a thabhairt air. An bhrocach nó an áit chónaí a bhíonn aige - ní fhéadfá a rá go bhfuil sé salach ná neamh-airdealach. Féach uait é: raitheach, tuí, fiatail agus bileoga tirime idir a chrúba aige, beartán beag, ábhar leapan. 'Sé an chaoi a gcúlaíonn sé siar agus isteach 'na scailp leis an ngabháil seo. Agus ní uair nó dhó a ghníonn sé an cleas seo ach go mion minic. Brocach mhór fhairsing a bhíonn aige, roinnte 'na stórtha isteach ó na béal síos stór nó dhó agus fairsing inti sna casáin atá ag dul ó sheomra go seomra mar cuimhnigh go mbíonn idir fiche agus leath-chéad broc 'na gcónaí anseo. Táim ag smaoineamh ar allta freisin. B'fhéidir go mbeadh suas le seacht mbéal nó oscailt ar bhrocach fhairsing. Cartar amach as na poill sin a gcuireann isteach ar shaol agus ar ghlaineacht broic agus meabhraigh i dtolamh go bhfuil sé siúd ar a thairm ag cartadh. Ar bhfaca tú cuasnóg foiche ariamh? Is iondúil gur ag bun crainn a bhíonn sí. Dath liath uirthi agus díon crua láidir ag na fóicheanna le iad a choinneáil go gcaithfear an geimhreadh. Ní i ngan fhios don bhroc a bhéas sí ann ná cuasnóg beach ach oiread. An poll beag atá ag an bhfoiche le dul isteach nó amach siúd le na hionga mór fada téann isteach ann, agus é ag súgha na meala ar a sháimhín só. Ná ní cuirtear gath ann. Ní furasta an beo a shroicheadh ina chraiceann siúd. Teanga mhilis air. Íosfann sé arbhar, ciaróg, coiníní óga, éanacha beaga gídh go ndearna sé ar phúirín géabha i Seanamhóinín trátha agus abair go ndearna slad. Maraíonn sé uain laga óga freisin - sin é an t-údar broc caorach nó broc madra a thabhairt air. An sean-bhroc láidir fireann a ghníos na gníomha seo. An broc mór fireann a ghníos tochairte agus cartadh taobh istigh agus taobh amuigh den bhrocach mhór,

sin é an broc muice agat. Chualamar go dtéann an gaol go fuil ach go bhfuaraíonn an cleamhnas. Is ón bhféith atá sa mbroc a thagann an boladh a bhronnann sé ar bhroc eile sa gcaoi gur d'aon teaghlach amháin anois iad. Na céadfaí corportha táid go miorúilteach ag éan agus ag ainmhí allta. An boladh san ainmhí agus an tsúil san éan - bheirim an barr agus an chraobh dóibh sin ach tá bua na héisteachta acu freisin, is beag nach gcloisfeadh cuid acu an féar ag fás.

D'éirigh liom agus mé óg aerach caidéiseach cuid de shaol na coille a aimsiú agus a thártháil dom féin aniar aniar na blianta. Breacaim a bhfuil ar phár anseo agam le cumha i ndiaidh na hóige agus buíoch gur tógadh mé ar imeall coille. Bhí an t-ádh liom go raibh seanfhondúirí géarchúiseacha thart orm an uair úd a chuir comhairle orm agus mé breabhsach aerach agus gann i gcéill. Go gcúitú Dia leo é. Airím anois iad do mo ghriogadh, do mo ghríosadh agus do mo sháighdeadh san teanga as ar fáisceadh mé. Má bhaineas taithneamh as an ríomhas anseo, níl ann ach cómhra gairid le mo bhunadh faoi shaol dhiamharach na coille agus sinn le chéile thuas ag an gcathair Ghriobháin siar ón Dáir Mhór. Saoraíocht a bhí 'na gcomhra siúd nár ríomhadh fós agus nár fágadh ar phár. "Céad slán don oíche aréir, sé mo léan nach é anocht a tús".

Focal nó dhó ar ainmhí beag eile ní ualach orainn smaoineamh nó dhó a ligean leis. "Is dual deireadh don díogras" atá ann agam-sa agus mé ag scríobh ar an ngráinneóg. Déanta na fírinne ní mheasaim go mbacfaínn le beag ná mór mura mbeadh go bhfaca mé ceann dá chineál i ngáirdín i mBaile Átha Cliath le gairid. Agus ní áibhéal a rá go raibh na garráin suas ón gcladach agus thart ar an gcoill againne foiricthe leo. Iad inár measc leis na haoiseanna. An droim deilgneach atá air gafa i gcion ar óg agus ar aosta agus cumadh scéalta faoi a d'fhan sa mbéaloideas go dtí le gairid.

Im sheanghasúr a bhíos i gcuideachta mo uncail, Seán Mhurcha, nuair a leagas súil air an chéad lá ariamh. I nganfios a tháinig muid air. Leis an scéin a bhuail é tháinig colg air. Sheas sé go dúshlánach agus chlúdaigh fré chéile le deilgne fada. Chuile ribe gruaige air 'na dhealg cheapas, cé go bhfuil fionnadh ar a bhaithis siar go muinéal. Súile friochanta ann agus crúba géara air. Cumhacht an bholadh atá aige a chuireann ar an airdeall é. Dúradh faoi go ndiúlfaidh sé bó nó sean-ghabhar nó sean-chaora. Itheann sé

uibheacha as nead, seilmidí freisin, cruimheacha cabáiste agus ciaróga. Tá sé i riocht an garraí a ghlanadh duit. San oíche a thagann díocas oibre air. É siúlach. Suan fada aige sa ngeimhreadh. Nós an bhroic agus ainmhithe allta eile cuireann sé an fuacht dhe agus thairis de bharr an mhéathrais a tháinig air le bia an fhómhair. Sa nead ar a hál di fuirigh i bhfad uaithi nó mhárodh sí a clann le corp feirge agus le gráin ar do chuid caidéise. Ní saol fada atá aice. An iomarca muiníne, b'fhéidir, aice as a cuid deilgní ar bhóthar agus ar chasán. Má thagann carr an bealach déantar smionagar di. Níl acmhainn mhór fuaight aice ach oiread i n-aimsir sheaca. Caith súil thart in aice sconsa nó carraige agus tchífir an poll eadomhain a bhfuil sí ag codladh ann go teacht na huairé bhreá. An poll sin clúdaithe le ualach maith duilleoga tirime. Má thagann aimsir sheaca a sheasann tamall fada cailltear na mílte gráinneoga.

Scríobhaim na focla seo ag iarraidh cuid den lá inné a thabhairt ar ais, mé buíoch gur tógadh cois abhann agus ar cholbha coille mé. An tsúil siar seo ar chúpla ainmhí allta - tá go leor eile ann - cuireann sé bís na hóige ag corrú ionam athuair thuas ar an uaigneas úd a raibh draíocht agus geasa ag rith leis. Cómhrá na sean a mbeinn 'na gcuideachta ar amanna, saíocht a bhí ann nár ríomhadh ariamh ar phár. Más rud aduain aisteach é an t-uaigneas cén fáth ar thaobhaigh naoimh agus filí leis ar fhód na hÉireann agus thar lear? Níl búir ná síon ná fead nach bhfuil láimh an Chruthaitheora le tabhairt chun cruinnis iontu. Buíoch, beannachtach atáim gur múnlaíodh i m'óige mé ó Ghleann an Fhia aniar go hÁill na Graigh, tafann sionnaigh mo chluasa agus an dúlra chuile thaobh díom do mo tharraingt chuig Rí na nDúl. Anois a fheicim an tairbhe a bhí agus atá in uaigneas coille.

An tAthair Máirtín Ó Loideáin O.C.D.



De Valera ar an Lochán Beag.

CLUB ÓIGE LURGAN



Club Óige Lurgan ar chuairt ar Bhrú na Bóinne

An Club Féin

Tá os cionn 150 ball idir 12 agus 19 mbliana d'aois, idir bhuachaillí agus chailíní, sa chlub faoi láthair. Tagaimid le chéile i gColáiste Lurgan chuile oíche Dé hAoine ó Mheán Fómhair go Bealtaine, óna hocht a chlog go dtí a deich. Bíonn go leor le déanamh le linn an dá uair a chloig sin.... leadóg bhoird, snúcar, meascán de pheil agus socar taobh istigh, táiplis, ficheall, cúrsaí cócaireachta agus ealaíne, cleachtadh drámaíochta agus, ar ndóigh, ceol, caint agus comhrá.

An Coiste

Is iad seo a leanas atá ar an gcoiste don bhliain 1988/89:

Cathaoirleach: Mícheál Ó Fátharta; Rúnaí: Ríonach

Ní Scolaí; Cisteoir: Máirín Ní Choistealbha; Leas-Chathaoirleach: Christine Ní Chonchubhair; Oifigigh Ghaeilge: Róisín Ní Loingsigh agus Siorcha Ní Scolaí; Baill: Seán Ó Coistealbha, Barra Ó Coistealbha, Uilic Ó Cualáin, Ruairc Ó Tuairisg.

Comhairleorí Fásta

Tá an club óige fíor-bhuíoch do na Comhairleorí Fásta as ucht na cabhrach uilig a thug siad i rith na mblianta. Tá fhios againn nach mbeadh an club in ann maireachtáil gan a gcomhoibriú.

Is iad na Comhairleorí Fásta atá ag an gclub:

Brian agus Betí Uí Bhaoill, Rós Bean Uí Dhonncha, Siobhán Bn Uí Chonghaile & Ruaidhrí Ó Tuairisg.

Ógras

Is é Ógras óg-eagras Chonradh na Gaeilge. Tá sé mar phríomh-aidhm aige an Ghaeilge a chur chun cinn. Déantar é seo trí gasraí nó ógchlubanna a bhunú ar fud na tíre nó clubanna a spreagadh le clárú leo. Reachtáileann siad imeachtaí ar scála náisiúnta mar: Oilimpeacha Ógras, An Chomhdháil Bhliantúil agus an Campa Samhraidh. Bíonn deireadh seachtaine speisialta acu do na gasraí le linn an Oireachtais chomh maith. Bíonn Club Lurgan lánpháirteach sna himeachtaí seo uilig.

Dráma

I mbliana, don chéad uair, tá Comhchoiste Chlubanna Chonamara ag reachtáil comórtas drámaíochta agus tá muid ag cleachtadh go dian. Beidh an comórtas ar siúl ar an 10ú Márta agus tá súil againn go mbeidh muid réidh. Is iad atá sa dráma ná: Pádraig Ó Conghaile, Conal de Cléir, Mairéad Ní Chonghaile, Yolanda Ní Riada, Máirín Ní Choistealbha, Ríonach Ní Scolaí, Siorcha Ní Scolaí, Christine Ní Chonchubhair, Deirdre Ní Mhainnín, Róisín Ní Loingsigh. Tá Niamh Ní Loingsigh i mbun fuaime.

Comórtas Údarás na Gaeltachta

Le cúpla bliain anuas tá Club Óige Lurgan ag glacadh páirt lán ghníomhach sa chomórtas scoraíochta idir Clubanna Gaelacha. Anuraidh, d'éirigh leis an gclub an ceannchomórtas i Ráth Cairn a shroicheadh agus cé nár éirigh linn an chéad nó an dara áit a bhaint amach,